

Огляд понятійного апарату фінансово-економічної безпеки підприємства

У статті проаналізовано погляди науковців щодо узагальнення дефініцій «економічна безпека підприємства», «фінансова безпека підприємства», «фінансово-економічна безпека підприємства», дано власне визначення цих понять, розкритий їх взаємозв'язок.

Ключові слова: безпека підприємства, економічна безпека підприємства, фінансова безпека підприємства, фінансово-економічна безпека підприємства.

В статье проанализированы взгляды ученых по обобщению дефиниций «экономическая безопасность предприятия», «финансовая безопасность предприятия», «финансово-экономическая безопасность предприятия», дано собственное определение этих понятий, раскрыта их взаимосвязь.

Ключевые слова: безопасность предприятия, экономическая безопасность предприятия, финансовая безопасность предприятия, финансово-экономическая безопасность предприятия.

The article analyzes the views of scientists on the generalization of definition «economic security of the enterprise», «financial security company», «financial and economic security of the enterprise», given its own definition of these concepts disclosed their relationship.

Keywords: security companies, economic security companies' financial security company, financial and economic security of the enterprise.

Постановка проблеми. Дотримання безпеки підприємства є необхідною умовою функціонування будь-якого підприємства. Ефективність діяльності суб'єктів господарювання зумовлюється переважно станом їх фінансів, що приводить до необхідності розгляду проблеми забезпечення як економічної безпеки підприємства, так і її вагомій складовій – фінансової безпеки підприємства.

Питання ж забезпечення фінансово-економічної безпеки вітчизняного підприємства розглядається як один із найважливіших пріоритетів, оскільки виступає основою ефективного управління ресурсами з метою захисту діяльності господарюючого суб'єкта від недобросовісної конкуренції. У свою чергу, її незабезпечення, на наш погляд, призведе до вельми негативних наслідків: банкрутства підприємств, регресу галузей та, врешті-решт, підриву системи забезпечення існування держави.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Питання економічної безпеки підприємства досліджували такі ук-

раїнські та російські науковці, як А.О. Близнюк, З.С. Варналій, Т.Г. Васильців, І.А. Дмитрієв, М.М. Єрмошенко, Д. Ковальов, І.О. Лубенець, А.В. Нікітіна, Е.Л. Олейников, Т.М. Паневник, К.С. Половнев, Е.В. Раздіна, Т. Сухорукова, І.О. Тарасенко, І.І. Цигилик, А.В. Череп, О.В. Черниш. Фінансову безпеку підприємства розглядали у своїх наукових працях І.О. Бланк, А.І. Бартиш, С.В. Васильчак, О.С. Журавка, В.І. Куцик, О.Б. Петрина, А.В. Фоменко, В. Храпкіна. Аспекти фінансово-економічної безпеки підприємства вивчали М.О. Кокнаєва, Л.А. Костирко, І.П. Мойсеєнко, О.О. Терещенко, О.О. Шолок та інші.

Однак огляд наукової літератури свідчить, що питання фінансово-економічної безпеки підприємства в теоретичному плані освітлені недостатньо. Дійсно, у розробках вчених за останні роки при визначенні складових безпеки підприємства основна увага звертається на механізм управління фінансово-економічною безпекою підприємства, а також на її роль у забезпеченні національної економічної безпеки. Проте відсутність на сторінках наукових публікацій необхідної, на наш погляд, дискусії з вихідних теоретичних питань фінансово-економічної безпеки підприємства, зокрема її основоположних категорій, спричиняє те, що дотепер в економічній літературі існує множина точок зору щодо економічної безпеки підприємства, фінансової безпеки підприємства, фінансово-економічної безпеки підприємства.

Мета статті полягає в тому, щоб проаналізувати такі точки зору і, відповідно, розкрити їх взаємозв'язок.

Виклад основного матеріалу. Зауважимо, що поняття економічної безпеки підприємства розглядається багатьма науковцями. Так, за Т.Г. Васильцівим економічна безпека підприємства – це «властивість підприємства, яка характеризується його здатністю функціонувати для досягнення своїх цілей за певних зовнішніх умов і їх змін у певних межах» [1]. І.А. Дмитрієв та А.О. Близнюк розглядають економічну безпеку підприємства як стан його захищеності [2], а Д. Ковальов та Т. Сухорукова трактують це поняття вже як «захищеність діяльності підприємства від негативного впливу зовнішнього оточення, а також здатність своєчасно усунути різноманітні загрози або пристосуватися до існуючих умов, які не відображаються негативно на його діяльності» [3]. Російський вчений Е.В. Раздіна характеризує економічну безпеку підприємства як «комплекс заходів, які сприяють підвищенню фінансової стійкості господарюючих суб'єктів в умовах ринкової економіки та які захищають їхні комерційні інтереси від впливу негативних ринкових процесів» [4].

Більш конкретизовано розглядає економічну безпеку підприємства Е.Л. Олейніков – як «стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів для запобігання загрозам та забезпечення стабільного функціонування підприємства в даний час і в майбутньому» [5]. З ним погоджуються І.І. Цигилик та Т.М. Паневник, зазначаючи, що економічна безпека підприємства – це «такий стан корпоративних ресурсів (капіталу, персоналу, інформації, технології та техніки, обладнання, прав) та підприємницької можливості, при якому гарантується максимально ефективно їх використання для забезпечення стабільного функціонування та динамічного науково-технічного і соціального розвитку, попередження внутрішніх та зовнішніх негативних впливів» [6].

Український науковець А.В. Нікітіна розуміє під економічною безпекою підприємства «такий стан підприємства, за якого забезпечується найбільш ефективно використання всіх видів ресурсів (матеріально-технічних, фінансових, людських, інформаційних тощо) суб'єкта господарювання, який знаходиться у стані перманентного розвитку, для уникнення, послаблення чи локалізації загроз і створення умов для стійкого і стабільного функціонування підприємства, його високої конкурентоспроможності, незалежності й автономії в поточному і майбутньому періодах, що є результатом цілеспрямованого комплексу заходів, зокрема забезпечення оптимальності й ефективності організаційної структури, правового захисту діяльності, захисту інформаційного середовища, комерційної таємниці, безпеки персоналу, капіталу, майна і комерційних інтересів» [7]. На думку Г.В. Клейнера, економічна безпека підприємства – це «такий стан певного господарювання суб'єкта, за якого життєво важливі компоненти структури та діяльності підприємства характеризуються високим ступенем захищеності від небажаних змін» [8].

Російський вчений К.С. Половнев аналізує економічну безпеку підприємства як «безперервний процес забезпечення на промисловому підприємстві, що перебуває в певному зовнішньому оточенні, стабільності його функціонування, фінансової рівноваги і регулярного витягання прибутку, а також можливості виконання поставлених цілей і завдань, здатності його подальшого розвитку і вдосконалення на різних стадіях життєвого циклу підприємства і в процесі зміни конкурентних ринкових стратегій» [9]. А.В. Череп та І.О. Лубенець пропонують розглядати економічну безпеку підприємства як «відповідність конкурентних переваг, які обумовлені матеріальним, фінансовим, кадровим, технологічним потенціалом, організаційно-правовою структурою підприємства, його стратегічним цілям» [10].

Найбільш ґрунтовно, на наш погляд, досліджують економічну безпеку підприємства О.В. Черниш та І.О. Тарасенко, зазначаючи її, по-перше, як «комплексне поняття, яке інтегрує в собі систему заходів, механізм їх генерування та забезпечення й проявляється через відповідний стан, який характеризується стабільністю, адаптивністю та позитивною динамікою розвитку економічної та інших взаємопов'язаних

систем підприємства», по-друге, як «рівень захищеності від негативних впливів оточуючого середовища, який досягається за рахунок відповідності фінансового, кадрового, техніко-технологічного та екологічного потенціалів стратегічним цілям та завданням підприємства» [11].

На нашу думку, всі наведені формулювання економічної безпеки підприємства є вартими уваги. Водночас, враховуючи викладені наукові позиції, вважаємо раціональним подати власне визначення економічної безпеки підприємства, а саме: економічна безпека підприємства – це, по-перше, базова складова національної безпеки, яка виступає важливою умовою подальшого функціонування та розвитку сфери підприємництва в економіці держави; по-друге, це такий стан підприємництва, при якому імовірність небажаних змін будь-яких параметрів підприємства незначна, по-третє, це спроможність убезпечувати життєво важливі інтереси господарюючого суб'єкта від фактичних і потенційних джерел небезпеки або економічних загроз.

Також в економічній літературі існує поняття «фінансова безпека підприємства». Так, у деяких наукових джерелах фінансова безпека підприємства трактується як «складний багаторівневий процес забезпечення захищеності суб'єкта від негативного впливу зовнішніх і внутрішніх фінансових загроз та формування його фінансової рівноваги в поточній і стратегічній перспективі за рахунок ефективного використання його фінансового потенціалу з метою збільшення ринкової вартості» [12]. З попередньою думкою погоджуються В.І. Куцик та А.І. Бартиш, зазначаючи, що фінансова безпека підприємства – це «діяльність з управління ризиками та захисту інтересів підприємства від зовнішніх та внутрішніх загроз з метою забезпечення стабільного розвитку підприємництва та зростання власного капіталу в поточній та стратегічній перспективі» [13]. Український дослідник О.Б. Петрина означає, що «зміст фінансової безпеки підприємства полягає в здатності підприємства самостійно розробляти і здійснювати фінансову стратегію відповідно до цілей загальної стратегії в умовах невизначеного і конкурентного середовища» [14].

Найбільш повно, на наш погляд, визначає фінансову безпеку підприємства І.А. Бланк, з точки зору кількісного та якісного детермінованого рівня фінансового стану підприємства, який забезпечує стабільну захищеність його пріоритетних збалансованих фінансових інтересів від ідентифікованих реальних і потенційних загроз зовнішнього і внутрішнього характеру, параметри якого визначаються на підставі його фінансової філософії і створюють необхідні передумови фінансової підтримки його стійкого зростання в поточному і перспективному періодах [15].

У свою чергу, О.В. Черниш та І.О. Тарасенко розглядають фінансову безпеку підприємства як основну складову економічної безпеки підприємства, яка «дозволяє забезпечити його фінансову стійкість, ліквідність та платоспроможність; допомагає вирішити внутрішні і зовнішні небезпеки і загрози діяльності підприємства, та подолати їх; має кількіс-

но-якісне вираження та дозволяє самостійно обирати та впроваджувати фінансову стратегію» [11].

Російський науковець Р.С. Папехин пропонує визначати фінансову безпеку підприємства як певний стан фінансової стабільності, в якому має знаходитися підприємство для реалізації своєї стратегії. Автор вважає, що фінансова безпека характеризується можливістю підприємства протистояти зовнішнім і внутрішнім загрозам [16].

Зазначимо, що А.В. Фоменко визначає фінансову безпеку підприємства як «стан найбільш ефективного використання фінансових, інформаційних ресурсів задля реалізації та захищеності фінансових інтересів суб'єкта господарювання в поточному та перспективному періоді на всіх рівнях фінансових відносин» [17]. На думку О.С. Журавки та Е.К. Бондаренко, фінансова безпека підприємства – це «здатність суб'єкта підприємництва здійснювати свою господарську, в тому числі й фінансову, діяльність, ефективно і стабільно шляхом використання сукупності взаємопов'язаних діагностичних, інструментальних та контрольних заходів фінансового характеру, що мають оптимізувати використання фінансових ресурсів, забезпечити належний їх рівень та нівелювати вплив ризиків внутрішнього і зовнішнього середовища» [18].

Враховуючи наведені погляди фахівців, фінансову безпеку підприємства, на наш погляд, правомірно визначати як спроможність протидіяти існуючим небезпекам і загрозам, які прагнуть завдати фінансових збитків або небажано змінити структуру капіталу, або примусово ліквідувати підприємство.

Науковці мають особисті уявлення щодо сутності фінансово-економічної безпеки підприємства. Так, російський вчений О. Грунін під фінансово-економічною безпекою підприємства розуміє такий стан його соціально-технічної системи, який дає змогу уникнути зовнішніх загроз і протистояти внутрішнім чинникам дезорганізації за допомогою наявних ресурсів, підприємницьких здібностей менеджерів, а також структурної організації та зв'язків менеджменту [19]. На думку І.П. Мойсеєнко та О.О. Шолок, фінансово-економічна безпека підприємства розглядається як структура його фінансових відносин у межах фінансової системи України, які забезпечують фінансову стійкість його функціонування [20].

Деяко розпливчато трактує фінансово-економічну безпеку підприємства М.О. Кокнаєва, визначаючи це поняття як основу ефективного управління ресурсами з метою захисту діяльності від недоброросовісної конкуренції [21].

Доповнюючи наведені погляди науковців-фінансистів, варто підкреслити, що фінансово-економічна безпека підприємства дає можливість забезпечувати правильне використання всіх захисних заходів для превенції або мінімізації негативного впливу ризиків, загроз та небезпек. Враховуючи це, правомірно, на наш погляд, визначити фінансово-економічну безпеку підприємства як сукупність заходів, спрямованих на запобігання шкоди від негативних впливів

на їх економічну безпеку з різних аспектів фінансово-господарської діяльності.

Висновки

Підсумовуючи проведений огляд наукових позицій щодо основоположних складових елементів безпеки підприємства, слід відмітити:

1. Інтеграція різноманітних підходів українських і російських науковців до дефініцій «економічна безпека підприємства», «фінансова безпека підприємства», «фінансово-економічна безпека підприємства» зумовили авторське визначення сутності цих понять.

2. Економічна безпека підприємства – це, по-перше, базова складова національної безпеки, яка виступає важливою умовою подальшого функціонування та розвитку сфери підприємництва в економіці держави; по-друге, це такий стан підприємництва, при якому імовірність небажаних змін будь-яких параметрів підприємства незначна, по-третє, це спроможність забезпечувати життєво важливі інтереси господарюючого суб'єкта від фактичних і потенційних джерел небезпеки або економічних загроз.

3. Фінансова безпека підприємства – це спроможність протидіяти існуючим небезпекам і загрозам, які прагнуть завдати фінансових збитків або небажано змінити структуру капіталу, або примусово ліквідувати підприємство.

4. Фінансово-економічна безпека підприємства – це сукупність заходів, спрямованих на запобігання шкоди від негативних впливів на їх економічну безпеку з різних аспектів фінансово-господарської діяльності.

Список використаних джерел

1. Васильців Т.Г. Узагальнення концептуальних основ економічної безпеки підприємства // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.2. – С. 153–158.
2. Дмитрієв І.А., Близнюк А.О. Сутність та місце економічної безпеки підприємства в системі забезпечення економічної безпеки держави. [Електрон. ресурс]: Офіційний сайт Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського – Режим доступу до сайту: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/VISUNU/2011_3_2/Dmitriev.pdf
3. Ковальов Д., Сухорукова Т. Экономическая безопасность предприятия // Экономика Украины. – 2005. – №10. – С. 48–52.
4. Раздина Е.В. Экономическая безопасность: сущность и тенденции развития: автореф. на соискание учен. степени канд. экон. наук: спец. 08.00.01 «Экономическая теория» / Е.В. Раздина. – Москва, 1998. – 22 с.
5. Основы экономической безопасности (Государство, регион, предприятие, личность) / Под ред. Е.Л. Олейникова. – М.: Изд-во «Интел-Синтез», 1997. – 138 с.
6. Циgiliк И.И. Экономическая безопасность предприятия в системе внутреннего экономического механизма / И.И. Циgiliк, Т.М. Паневник /. Экономика. – 2007. – №8. – С. 3–5.
7. Нікітіна А.В. Система управління економічною безпекою підприємств // [Електрон. ресурс]: Офіційний сайт Національної бі-

бліотеки України ім. В.І. Вернадського. – Режим доступу до сайту: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/znpren/2012_8/25SUE.pdf

8. Стратегія бізнеса: справочник / Под. ред. Г.В. Клейнера. – М.: Изд-во КОНСЭКО. – 1998. – 288 с.

9. Половнев К.С. Механизм обеспечения экономической безопасности промышленного предприятия: автореф. на соискание учен. степени канд. экон. наук: спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством» / К.С. Половнев. – Екатеринбург, 2002. – 34 с.

10. Череп А.В. Концептуальні засади економічної безпеки підприємств / А.В. Череп, І.О. Лубенець / Вісник Запорізького національного університету. – 2010. – №1(5). – С. 62–66.

11. Черниш О.В. Фінансова безпека підприємства в умовах кризового середовища / О.В. Черниш, І.О. Тарасенко / Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – №3. – Т. 2. – С. 117–119.

12. Пойда–Носик Н.Н. Сутність фінансової безпеки суб'єктів підприємства та її роль в забезпеченні національної економічної безпеки // Вісник ЖДТУ. – 2011. – №1 (55). – С. 340–342.

13. Куцик В.І. Фінансова безпека підприємства як самостійний об'єкт управління: проблеми забезпечення / В.І. Куцик, А.І. Бартиш / Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.4. – С. 250–255.

14. Петрина О.Б. Методичні засади оцінювання фінансової безпеки підприємства. – Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.12. – С. 229–236.

15. Бланк И.А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И.А. Бланк. – К.: Эльга, Ника–Центр, 2004. – 776 с.

16. Папехин Р.С. Факторы финансовой устойчивости безопасности предприятия: дис. канд. экон. наук 08.00.10 «Финансы, денежное обращение и кредит» / Р.С. Папехин. – Волгоград, 2007. – 176 с.

17. Фоменко А.В. Фінансова безпека підприємства: адаптація поняття до сучасних умов розвитку економіко–правової держави // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. – №29. – С. 182–184.

18. Журавка О.С. Теоретичні аспекти формування системи фінансової безпеки підприємства / О.С. Журавка, Е.К. Бондаренко / Інноваційна економіка. – 2012. – №4(30). – С. 234–236.

19. Грунин О. Экономическая безопасность организации / О. Грунин, С. Грунин / СПб.: Изд-во «Питер», 2002. – 160 с.

20. Мойсеєнко І.П. Механізм управління фінансово–економічною безпекою підприємства / І.П. Мойсеєнко, О.О. Шолок / Науковий вісник НЛТУ України. – 2001. – Вип. 21.2. – С. 141–146.

21. Кокнаєва М.О. Зміцнення фінансово–економічної безпеки торговельного підприємства на основі управління бізнес–процесами // Економічний форум. – 2012. – №1. – С. 210–216.

Т.М. БУЛАХ,
к.е.н., доцент, КНУКіМ,
Л.О. ПЛАХОТНИКОВА,
к.е.н., доцент, НАКККіМ

Стратегічні засади соціального розвитку села

У статті проаналізовано рівень соціального розвитку сільських територій України та його населення в контексті встановлення тенденцій динаміки демографічних показників, стану ринку праці, соціальної та побутової інфраструктури, підготовлено рекомендації щодо основних шляхів подолання негативних тенденцій на селі.

Ключові слова: соціальний розвиток села, демографія, ринок праці, соціальна інфраструктура, побутове обслуговування, медичне обслуговування, торгове обслуговування, навчально–освітні заклади, соціально–культурна сфера.

В статье проанализирован уровень социального развития сельских территорий Украины и его населения в контексте установления тенденций динамики демографических показателей, состояния рынка труда, социальной и бытовой инфраструктуры, подготовлены рекомендации относительно основных путей преодоления негативных тенденций на селе.

Ключевые слова: социальное развитие села, демография, рынок труда, социальная инфраструктура, бы-

товое обслуживание, медицинское обслуживание, торговое обслуживание, учебно–образовательные заведения, социально–культурная сфера.

In the article the level of social development of rural territories of Ukraine and his population is analysed in the context of establishment of tendencies of dynamics of demographic indicators, market of labour, social and domestic infrastructure condition, geared–up recommendation in relation to the basic ways of overcoming of negative tendencies on a village.

Keywords: social development of village, demography, labour–market, social infrastructure, domestic consumer services, medical service, point–of–sale service, educational–educational institutions, social and cultural sphere.

Постановка проблеми. Аналіз динаміки процесів, що визначають рівень життя сільського населення на сучасному етапі, вказує на незадовільний стан соціального розвитку сільських територій, для яких нині характерні глибока демографічна криза, брак мотивації до праці, безробіття, витік